

COVENANTAL COMPANIONSHIP

concludes with the פסוקים from ספר מלאכי that demonstrate the ה'קב's disapproval towards someone who sends away the wife of his youth, the חברתך ואשת בריתך. This is a very strange way to end the מסכתא, given that is an idea we generally conclude a מסכתא on a cheerful note.¹ Another question we can ask is, what does the פסוק even mean by using the term אשת בריתך? Once we answer these questions, perhaps we can have a working understanding of why this is an appropriate way to not just end a מסכתא, but specifically to conclude מסכת גיטין, as well as giving us a new perspective to view the institutions of marriage and divorce.

The פסוק employs an interesting connection between a man's wife, and his ברית. The מדרש records² a conversation that occurred between טורנוסורפוס הרשע and רבי עקיבא, in which רבי עקיבא demonstrates that the מעשים of בשר ודם are better than the מעשים of ה' Himself. טורנוסורפוס then follows up, asking that if ה' desires that all males are circumcised, why does He not just do it Himself? To this, רבי עקיבא responds that the מצוות purify us. The מדרש uses the לשון of לצרף, which also means to combine. Perhaps we can suggest that רבי עקיבא was teaching us that through ברית מילה, we are demonstrating that we are partners in Creation with ה'קב.³ This idea of completion and partnership in the Creation is not limited to מילה.

Connecting the idea back to the אשת בריתך, we find that marriage also has both of these aspects. The גמרא tells us⁴ that man and woman are partners with ה' in the creation of their children. Even before that is the idea of completion being found in marriage. This is based on the מדרש that the soul of a future husband and wife is divided at birth. Marriage is the fusion of the 2 halves of the soul into one complete, new being⁵ (hence the term "soulmate".)

What follows is that if קידושין and the חלות אישות is all about the completion of one's development, then גירושין is the dissolution of such a state of being. It is then logical to suggest that even though קידושין is easily done through one simple act, the reality it creates cannot simply be undone. Rather, גירושין is a process with many complex הלכות, demonstrating the severity of what is being done at this point.⁶ Perhaps it is for this reason that specifically the מזבח sheds tears over divorce. The מזבח is where we offer קרבנות, which are meant to be מכפר for various עבירות. By achieving כפרה, we are cleaning our slate, thus becoming the more complete version of ourselves that we are meant to be. This point is all the more salient when taking into account the idea that we should really be brought on the מזבח, and the animal is representing us.⁷ We are supposed to feel as if we are undergoing a transformation by watching ourselves, as it were, be cut up and burnt up on the מזבח.

Another symbolism represented by the ברית מילה is that of permanence. The ברית is the everlasting אמת of the covenant between ה'קב and בני ישראל. This could be why someone who is

¹ עיין מהרש"א א' צבא קמא קיט: ד"ה "בסיום המסכת"

² מדרש תנחומא תזריע ה'

³ עיין שבת י'. [ובדברי הרב יהודה עמיטל](#) באריכות נאה ויפה

⁴ קידושין ל':

⁵ ויקרא רבה כט. ו. עיין עוד [בספרו של הרב זאב רייכמן](#) עמ' 56-55 והע' 122

⁶ דברי מורינו הרב מיכאל רוזנלוייג שליט"א

⁷ רמב"ן ויקרא א.ט.

COVENANTAL COMPANIONSHIP

Based on this, we use the term ⁸ עולם הבא in חלק מילה, who covers up his מושך ערלתו ברית to describe a covenant, an everlasting treaty between two or more parties. This is perhaps what the גמרא is trying to convey to us by concluding with these פסוקים; the מזבח is crying because we are severing the permanence of the covenant that was created through marriage.

This is the prerequisite to קידושין. Marriage is about understanding the role that your significant other plays in your life. Only with that understanding can you then make a קנין on the woman⁹ with full דעת. Perhaps another explanation we can offer to the גמרא's initial question of why we use the לשון of נקנית (as opposed to מתקדשת) is to stress not the idea that we can use money, but the idea that by making a קנין, you don't just "acquire" the woman like you do property, but she becomes a part of you.

As we conclude מסכת גיטין and venture on to מסכת קידושין, we should remember the lasting message of מסכת גיטין; marriage is the point in our lives in which we find our better half and complete our development as a person. The משנה uses the term "האשה" to specify this woman;¹⁰ the מסכת גיטין at the end of בריתך. With this newfound identity, a husband and wife can set out to do their תפקיד to populate the world with children who are שומרי תורה ומצוות. Knowing what it is we are setting out to accomplish, we can take the lessons of מסכת גיטין with us into מסכת קידושין. Through our לימוד of גיטין and קידושין, we should be זוכה to develop a newfound appreciation for the laws of marriage and divorce, and a newfound appreciation for the significant others in our lives.

הדרך עלך המגרש וסליקא לה מסכת גיטין

מקורות

1. גיטין צ:

כי שנא שלח - ר' יהודה אומר: אם שנאתה שלח, ר' יוחנן אומר: שנאוי המשלח. ולא פליגי: הא בזוג ראשון, הא בזוג שני; דאמר ר' אלעזר: כל המגרש אשתו ראשונה - אפילו מזבח מוריד עליו דמעות, שנאמר: וזאת שנית תעשו כסות דמעה את מזבח ה' בכי ואנקה מאין [עוד] פנות אל המנחה ולקחת רצון מידכם, ואמרתם על מה על כי ה' העיד בינך ובין אשת נעוריך אשר אתה בגדתה בה והיא חברתך ואשת בריתך.

הדרך עלך המגרש וסליקא לה מסכת גיטין.

2. מהרש"א בבא קמא קיט:

בסיום המסכת פרש"י מתא מחסיא מקום בהמות הוא וצריכין למרעה טוב עכ"ל לא הל"ל אלא למרעה ומלת טוב הוא מיותר ועוד אמלתא דרב יהודה באתרא דקפדי ה"ל לפרושי כן ואפשר שנתכוין ע"פ מ"ש לסיים בדבר טוב והכא כולה מסכת בנזיקין מד' אבות וכמ"ש בריש המסכת בהך דרשה דמבעה זה אדם שהוא רמז גם לנזקי שמים מידו של עשו ומפרק מרובה עד סופה איירי בנזקי אדם וראה רש"י שלא סיים בהך מסכת בדברי אגדה לפי שב"ק וב"מ וב"ב כעין מסכת אחת הן שכולן דינים וכדי שלא יהא חסר לסיים מסכת זו בדבר טוב כי למרעה אותיות אחרונות רעה ע"כ הוסיף מלת טוב לסיים וכן התלמוד בתר דסיים דקפיד סיים באותיות יהו"א המורה על שמותיו הו"ה שם של ד' ו"ה ואה"ה אשר עמנו בגלות והטו"ב הוא אותיות זוגות ממנו ודו"ק:

⁸ ירושלמי פאה א.א. (ועיין עוד אבות ג.יא ע"פ הכרטינורא ורמב"ם הלכות תשובה ג.ו.)

⁹ עיין קידושין ב.

¹⁰ אבל עיין תוספות קידושין פס ד"ה "האשה נקנית"

COVENANTAL COMPANIONSHIP

3. מדרש תנחומא תזריע ה

מעשה ששאל טורנוסרופו' הרשע את ר' עקיבא איזו מעשים נאים של הקדוש ברוך הוא או של ב"ו, א"ל של ב"ו נאים, א"ל טורנוסרופוס הרי השמים והארץ יכול אדם לעשות כיוצא בהם, א"ל ר"ע לא תאמר לי בדבר שהוא למעלה מן הבריות שאין שולטין עליו אלא אמור דברים שהם מצויין בבני אדם. א"ל למה אתם מולין א"ל אני הייתי יודע שעל דבר זה אתה שואלני ולכך הקדמתי ואמרתי לך שמעשה בני אדם נאים משל הקדוש ברוך הוא. הביא לו ר"ע שבליים וגלוסקאות א"ל אלו מעשה הקדוש ברוך הוא ואלו מעשה ידי אדם א"ל אין אלו נאים יותר מן השבליים, א"ל טורנוסרופוס אם הוא חפץ במילה למה אינו יוצא מהול ממעי אמו, א"ל ר"ע ולמה שוררו יוצא עמו והוא תלוי בבטנו ואמו חותכו, ומה שאתה אומר למה אינו יוצא מהול לפי שלא נתן הקדוש ברוך הוא את המצות לישראל אלא לצרף אותם בהם, ולכך אמר דוד (תהלים יח) כל אמרת ה' צרופה.

4. שבת י.

רב חסדא ורבה בר רב הונא הוו יתבי בדינא כולי יומא, הוה קא חליש לבייהו. תנא להו רב חייא בר רב מדפתי: ויעמד העם על משה מן הבקר עד הערב, וכי תעלה על דעתך שמשה יושב ודן כל היום כלו? תורתו מתי נעשית? אלא לומר לך כל דין שדן דין אמת לאמיתו אפילו שעה אחת - מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית. כתיב הכא ויעמד העם על משה מן הבקר עד הערב, וכתיב התם ויהי ערב ויהי בקר יום אחד.

5. קידושין ל:

ת"ר נאמר: כבד את אביך ואת אמך, ונאמר: כבד את ה' מהונך, השוה הכתוב כבוד אב ואם לכבוד המקום; נאמר: איש אמו ואביו תיראו, ונאמר: את ה' אלהיך תירא ואתו תעבוד, השוה הכתוב מוראת אב ואם למוראת המקום; נאמר: מקלל אביו ואמו מות יומת, ונאמר: איש איש כי יקלל אלהיו ונשא חטאו, השוה הכתוב ברכת אב ואם לברכת המקום; אבל בהכאה - ודאי אי אפשר; וכן בדין, ששלשתן שותפין בו. ת"ר, שלשה שותפין הן באדם: הקדוש ברוך הוא, ואביו, ואמו, בזמן שאדם מכבד את אביו ואת אמו, אמר הקדוש ברוך הוא: מעלה אני עליהם כאילו דרתי ביניהם וכבדוני.

6. ויקרא רבה כט.ח (אמור)

ר' חייא בר אבא בשם ר' לוי פתח (תהלים סב) אך הבל בני אדם כזב בני איש במאזנים לעלות המה מהבל יחד בנוהג שבעולם מה הבריות אומרים איש פלוני נושא פלונית אך הבל בני אדם פלונית תנשא לפלוני כזב בני איש המה מהבל יחד אמר ר' חייא עד שהן עשוין הבל בתוך מעי אמן הם יחד

7. רמב"ן ויקרא א.ט

ויותר ראוי לשמוע הטעם שאומרים בהם, כי בעבור שמעשי בני אדם נגמרים במחשבה ובדבור ובמעשה, צוה השם כי כאשר יחטא יביא קרבן, יסמוך ידיו עליו כנגד המעשה, ויתודה בפיו כנגד הדבור, וישרוף באש הקרב והכליות שהם כלי המחשבה והתאוה, והכרעים כנגד ידיו ורגליו של אדם העושים כל מלאכתו, ויזרוק הדם על המזבח כנגד דמו בנפשו, כדי שיחשוב אדם בעשותו כל אלה כי חטא לאלהיו בגופו ובנפשו, וראוי לו שישפך דמו וישרף גופו לולא חסד הבורא שלקח ממנו תמורה וכפר הקרבן הזה שיהא דמו תחת דמו, נפש תחת נפש, וראשי אברי הקרבן כנגד ראשי אבריו, והמנות להחיות בהן מורי התורה שיתפללו עליו. וקרבן התמיד, בעבור שלא ינצלו הרבים מחטוא תמיד. ואלה דברים מתקבלים מושכים את הלב כדברי אגדה:

8. תלמוד ירושלמי פאה א.א (ד:)

אבא שאול אומר אף ההוגה את השם באותיות הוסיפו עליהן הפורק עול והמיפר ברית והמגלה פנים בתורה אין להם חלק לעוה"ב הפורק עול זה שהוא אומר יש תורה ואיני סופנה המיפר ברית זה שהוא מושך לו ערלה

9. קידושין ב.

COVENANTAL COMPANIONSHIP

מתני'. האשה נקנית בשלש דרכים, וקונה את עצמה בשתי דרכים. נקנית בכסף, בשטר, ובביאה...

גמ'. האשה נקנית. מאי שנא הכא דתני האשה נקנית, ומ"ש התם דתני האיש מקדש? משום דקא בעי למיתני כסף.